

- א. לפרש"י, איסור ספיחים המדובר הוא לאחר הביעור, והכרוב אין לו ביעור כי הוא מתקיים בארץ כל ימות הגשמים, לכן אינו אסור מן הדין אלא שחכמים גזרו. ורבנו תם מפרש שמדובר קודם הביעור, ודרש רבי עקיבא לאסור ספיחים מהתורה. ולפי שיטתו נחלקו רבי שמעון וחכמים האם יש לגזור בספיחי כרוב, הדומים לאילן ולא לזרעים, אטו ספיחי זרעים, אם לאו. ואולם חכמים חולקים על רבי עקיבא וסוברים שאין איסור מהתורה אלא לאחר הביעור (מולבדמתך ולחיה אשר בארצך...), אבל קודם זמן הביעור אין איסור ספיחים אלא מדרבנן [וכן הלכה], הלכך אין לגזור ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים. ורבנו נסים גאון מפרש בספיחים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית, שאסורים מדרבנן עד שיעשו כיוצא בהם, מפני הרואים שסברו שלקטם בשביעית. ובספיחי כרוב לא גזרו לרבי שמעון מפני שהם גדלים במהרה. ודוקא לרבי עקיבא שעיקר איסור ספיחים מהתורה, אבל לחכמים אין לגזור ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים כאמור (וע"ע ר"ש שביעית; חזו"א שביעית ט, ב – בדעת הרמב"ם).
- ב. ספיחי ערב שביעית שלקטם בשביעית, אף על פי שיש להם דין שביעית לענין סחורה ושאר הלכות [שהרי בירק הולכים אחר זמן לקיטתו], אין בהם איסור ספיחים. כן כתבו התוס' כאן. ואילו במקומות אחרים (ר"ה יד: וסוכה לט:) משמע בתוס' לכאורה שאין חילוק בין איסור ספיחים לשאר הלכות, אלא לעולם הולכים בירק אחר גמר גידולו, וכל שנגמר הפרי בששית מותר גם אם נלקט בשביעית. ובמקום אחר (קדושין ב:) משמע בתוס' שהולכים בירק אחר רוב גידולו (וע"ע בריטב"א שם).
- ומדברי הרמב"ם נראה שגם לענין איסור ספיחים של ששית שנכנסו לשביעית הולכים בירק אחר הקיטה, אך דוקא אם גדל בשביעית, הרבה או מעט, אבל אם נגמר גידולו בששית – אין בו איסור ספיחים [שלא כלענין שאר הלכות שהולכים בירק אחר לקיטה ממש] (עפ"י חזו"א שביעית ט, ב-ג. וע"ע בפירוט השיטות להלכה, בחזו"א שם ס"ק טו-יז; מנחת שלמה מט-ג).

דפים נב – נג

- צח. מה דין ביעור באופנים דלהלן?
- א. המוליך פירות שביעית ממקום למקום.
  - ב. מי שהוציא פירות שביעית מהארץ לחו"ל.
  - ג. שלשה מיני כבשים בחבית אחת.
  - ד. מהי ההגדרה הכללית לקביעת זמן הביעור לפירות שביעית?
  - ה. מאיזה שלב בגידול הפרי חל האיסור לאבדו בשביעית?
- א. המוליך פירות שביעית ממקום שכלו בו הפירות לחיה מן השדה ונתחייבו בני המקום לבערם, למקום שלא כלו, או ממקום שלא כלו למקום שכלו – חייב לבער.
- פירות הבאים ממקום שכלו, אפשר שחייבים לבערם מדין תורה, ואפשר שאין חיוב אלא משום נתינת חומרי המקום שיצא משם אבל מהתורה חיוב הביעור נקבע לפי המקום שהם נמצאים שם עתה. נראה שתלוי הדבר בפרש"י ובשני תירוצי התוס'. ע' חזו"א שביעית יג, ב; או"ח קכד. ולכאורה יש נפקותא מעשית בשאלה זו, בפירות הנשלחים ממקום למקום ללא שהולכים בן המקום; האם זמן ביעורם חל כאשר כלו במקום שיצאו או במקום שהם שם.

המוליך פירות ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמעו שכלו במקומו; לדברי רב שישא בריה דרב אידי, נחלקו תנאים האם חייב לבער (רבי יהודה) אם לאו (תנא קמא דמתניתין).

לאביי, מסתבר שלדברי הכל פטור (עפ"י חזו"א שביעית יג, ב).

הוליד ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירם למקומם ועדיין לא כלו; אביי פירש שבזה נחלקו התנאים, ואילו רב אשי חולק וסובר שאין טעם לחייבם בביעור, וכי על ידי גב החמור נקלטו לנהוג בחומרי אותו מקום!?

ב. מי שהוציא פירות שביעית מהארץ לחו"ל והגיע זמן הביעור – מתבערים בכל מקום שהם. רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו למקומם ויתבערו (אשר בארצך). נחלקו רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא האם פסק רבי אבהו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר או כתנא קמא. ורב ספרא נקט למעשה כרב הונא להקל, שאין צריך להחזירם למקומם. ודעת רב יוסף להחמיר.

א. להלכה פסק הרמב"ם (שמיטה ויובל ז, ב) שמתבערים במקומם, כמו שנהג רב ספרא. והוסיף (עפ"י התוספתא) שאין מעבירים אותם ממקום למקום. וטעמו, כשם שאין להביאם לכתחילה לחו"ל כך אין להביאם למקום חדש בחו"ל שהרי זו הבאה חדשה (חזו"א שביעית יג, ד עפ"י הירושלמי). ואם בא להחזירם לארץ, מותר ותבוא עליו ברכה שלא אמרו אלא שאין מטריחים אותו לכך (עפ"י שבת הארץ ז, יב).

ב. לכתחלה אסור להוציא פירות שביעית מהארץ. והדעה הרווחת בפוסקים שיש בדבר איסור תורה (וכן מבואר בתשובת מהרי"ל דיסקין שבספר ציץ הקדש ח"א טו; עפ"י מנחת שלמה שביעית ו, ה). לפי תירוץ אחד בתוס' (כפי שמופיע לפנינו. וכן הוא בר"ש בשביעית ובשאר ראשונים), מותר להוציא לצורך סחורה המותרת, ורק לאכילה אסור. [באגרות משה (או"ח קפו) משמע שכל שאינו לאכילה – מותר לפי התוס'. ובספר שבת הארץ באר טעם התוס' שכיון שנאסרה סחורה בפירות שביעית לא ראו חכמים צורך להטיל איסור יציאה לסחורה, אף באופנים המיוחדים שהסחורה מותרת. ולפי"ז י"ל שכל שאינו לסחורה אסור, וכגון יצוא אתרוגים לצורך מצוה. וצ"ע].

ובחזו"א (שביעית יג, ד) הגיה בלשון התוס' שלא אסרו חכמים אלא להוציא פירות כדי למכור בחו"ל, ואפילו סחורה מועטת המותרת בארץ, אבל להוציא כדי לאכול – מותר [ולפי"ז הוא הדין לצורך מצות נטילת ד' מינים. עפ"י מנחת שלמה שביעית ו, ה].

והר"ש (שביעית ו, ה) צדד לומר שרק לרבי שמעון בן אלעזר שמתבערים במקומם אסור להוציא, אבל לתנא קמא מותר. ובסוף הביא דברי התוס' שרב ספרא הוציא בשוגג, ומשמע שמסכים לאסור בכל אופן, בין לסחורה בין לאכילה (עפ"י חזו"א שם). ומשמע שנוקט כן לדינא. בכל אופן, לא נאסרו הפירות באכילה אם הוציאום לחו"ל. ואין להמנע מליטול למצוה אתרוג של שביעית שהוציאו לחו"ל (אגרות משה או"ח ח"א קפו וח"ה מב).

יש סוברים שמותר להוציא פירות שביעית לחו"ל לאחר שקויימה בהם מצות ביעור בארץ [כי טעם האיסור לדעתם הוא כדי לבערם בארץ]. ויש חולקים (ע' בית רידב"ז לפאת השלח ה, יח ובמשמרת הבית).

ויש שהתירו במקום הצורך לסמוך על הדעה הנ"ל, להקל ולהוציא פירות שביעית לסחורה בהבלעה וכיוצא בזה (ע' שבת הארץ קו"א כג. וע"ע: משפט כהן פו-פו; אג"מ או"ח ח"ה מב; ספר השמיטה ח, א; קובץ תחומין ז, ועוד).

ע' הליכות שלמה (סוכות י, ל) שהגרשו"א זצ"ל נמנע מלשלוח אתרוג של שביעית לחו"ל, כי רבו החולקים על הרידב"ז שהתיר. ואולם מצד עיקר הדין נקט שאם לא ימצאו אתרוג אחר מותר לשלוח. ואם שולח על מנת להחזירו לאחר החג, קיל טפי. ע"ש.

ג. שלשה מיני כבשים בחבית אחת; –

רבי אליעזר אומר: אוכלים על הראשון. רבי יהושע אומר: אף על האחרון. רבן גמליאל אומר: כל שכלה מינו מן השדה, יבער מינו מן החבית (ואין לחוש לטעם הנבלע מזה לזה, שהרי הוא כמבוער. עפ"י תוס'). והלכה כדבריו.

לדברי רב אשי, נחלקו תנא קמא דמתניתין ורבי יהודה במחלוקת זו; ת"ק מיקל כרבי יהושע, ורבי יהודה – כרבן גמליאל (כפרש"י ור"ת). ואילו לפירוש רבנו נסים, רבי יהודה כרבי יהושע).

א. רש"י ורבנו תם פירשו שלדברי רבי אליעזר שלשתם נאכלים רק עד שהגיע זמן הביעור של אחד מהם. הגיע זמן ביעור של אחד – הכל אסור. ולדברי רבי יהושע מותר לאכול שלשתם עד שכלו שלשתם מן השדה. ונחלקו בדרשת המקראות (עתוס; פירוש הראב"ד לתו"כ בהר ב, ג). התוס' הביאו בשם רבנו נסים לפרש שלר"א נאכלים עד שהגיע זמן הביעור של המין הניתן ראשון בחבית, שהוא העיקרי. ורבי יהושע מחמיר ואומר שאין מותר רק עד שכלה אחד מהם, בין שניתן ראשון בין שניתן אחרון.

ב. הר"ש (בשביעית ט, ה) צדד שלא הקלו רבי יהושע ורבן גמליאל משום נתינת טעם אלא בירקות, משום שלדעת רבי שמעון כל הירקות נחשבות כמין אחד לענין ביעור, אבל בפירות אסור. (בחזון איש (שביעית ט, ד) הקשה על כך מסוגיתנו).

לפירוש הראב"ד (שמיטה ויובל ז, ג) רבי שמעון מחמיר וסובר שאף אם כלה מין אחד מהכבושים בשדה, כל המינים אסורים אעפ"י שאין במין שכלה כדי ליתן טעם בשאר. וע"ע בפירוש רדב"ז על הרמב"ם שם ז, ו ובספר שבת הארץ שם.

ג. דין זה אמור רק בפירות שיש בהם קדושת שביעית, אבל פירות אחרים שקלטו טעם מפירות שביעית, מבואר ברמב"ם שחייב לבער בהגיע זמן הביעור. ואולם הבלוע בכלים אינו טעון ביעור. ולדעת הר"ש סירליאו צריכים הגעלה. וצ"ע (עפ"י מנחת שלמה נא, ט).

ופירות שנתערבו אחר זמן הביעור, אוסרים ב'נותן טעם' כשאר איסורים שבתורה, שהרי ההתר בלע דבר שכבר נאסר. רק הטעם שנבלע קודם זמן הביעור הריהו כמבוער כבר (עפ"י רעק"א על המשנה שביעית ט, ה).

ד. כאשר הפרי שגדל בשביעית כלה מהחיה אשר בשדה – חייבים לבער פרי זה מהבית (ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל – כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמתך שבבית. פְּלָה לחיה – פְּלָה לבהמתך). והולכים אחר הפירות האחרונים שבאותו חבל ארץ (בארצך).

לפרש"י והרמב"ם, שלש ארצות הן לביעור ולא יותר; יהודה ועבר הירדן והגליל, שכן מקובל שאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל, ולהפך. ולפתוס' תשע ארצות לביעור, שאותן ארצות מחולקות כל אחת לשלש: הר, עמק ושפלה [ולדברי רבי שמעון לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה], וחיה שגדלה בהר אינה גדילה בעמק וכד'. ומשמע בירושלמי שהוא דין תורה.

פירות שנשרו מן האילן ועדיין הם מזומנים לחיה – לא הגיע שעת ביעורם. ואולם תמרים שנשרו לבין השיצים (= קוצים שסביבות הדקל, בגזעו) ואין החיה יכולה ליטלם – נחלקו תנאים האם אוכלים עליהם אם לאו.

פרטו חכמים זמני הביעור של הפירות השונים; יש שקבעו להם תאריך מסוים (ענבים עד הפסח, זיתים

עד העצרת וכו'), ויש שנתנו בהם סימנים אחרים (עד שיכלה האחרון שבצוער; עד שיכלה אחרון של גוש חלב וכד' – כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע אוכלין). ואם ראינו שיש מאוחרים מזמנים אלה במקומות מסוימים – אוכלים על סמך אותם הפירות.

הרמב"ם פסק כפי המובא בגמרא, בענבים עד הפסח וכו'. והרב מברטנורא כתב: זמנים הללו בסתם, כשאין ידוע אם כלה אם לאו, אבל בידוע – הכל לפי מה שכלה.

להלכה, לדעת החזו"א יש לנהוג למעשה בענבים זיתים תאנים ותמרים כזמנים הנקובים בגמרא [והורה להפקיר את היין שנעשה מענבי שביעית, בערב הפסח, ולא יכוין לזכות בהם עד סוף הפסח] (ע' חזו"א שביעית טו,ו; ארחות רבנו יא,יא). ויש שכתבו לחוש גם לזמני הביעור כפי הנראה לנו כעת.

דבר שאין ידוע זמן ביעורם המדויק, כאשר מפקיר את הפירות במועד שאמרו חכמים [והיינו שמאז אותו מועד יש להתחיל לחוש שמא כבר כלו], אין לו לחזור ולזכות בהם עד שיצא הספק מלבו וידע בודאות שכבר כלו בשדה. אבל יכול להכניסם הביתה בלא לזכות בהם ועדיין הם הפקר, ובשעת ההפקרה יודיע שאינו זוכה בהם לכשיכניסם (עפ"י מנחת שלמה נא,יח).

מהות הביעור; רש"י כתב, מפקירם במקום מרמס חיה ובהמה. והתוס' כתבו שמוציאים מביתו ומפקירם ושוב מותרים הפירות לעניים לאכילה – כרבי יהודה. ולרבי יוסי מותרים אף לעשירים. ובתוספתא פרשו, מחלקם לשכניו קרוביו ומידועיו, ומוציא מפתח ביתו ומפקירם לכל ואחר כך יכול להכניסם לתוך ביתו ולאכלם עד שיכלו. והלכה כרבי יוסי (וכן דעת הר"ש שביעית ט,ו והרמב"ן פרשת בהר. וכן נקטו אחרונים להלכה).

והרמב"ם (שמיטה ג,ז) פסק שלאחר הביעור אסורים הפירות באכילה, כי צריך לאבדם מן העולם. והראב"ד כתב ששני ביעורים הם; בתחילה כשכלו הפירות מאותה העיר ומתחומיה, מוציאים לאוצר וב"ד מחלקים אותם לכל אחד אחד שלש סעודות, או מפקירם לכל. ולאחר שכלו מכל אותה הארץ, חייבים לאבדם.

עבר מועד הביעור ולא ביער כמצוה – נאסרים הפירות על הכל (כן הורה החזו"א ועוד עפ"י הראשונים). ויש מתירים אם לא ביער בגלל שגגה או אונס (עפ"י ספר חרדים, תשובת הגרשו"א ועוד).

ה. לדברי רבי יוסי, משנעשו ענבים 'סמדר' – שנפל פרח הגפן ונראית צורת הענבים. רש"י (דיגם כפרי ואסורים משום ערלה, וכן אסור להפסידם בשביעית. ולדברי חכמים [כדעת בית הלל] רק משגדלו קצת ונהיו ל'בוסר' דהיינו 'גרוע', ושיעורם כפול הלבן.

פסק הרמב"ם (מעשר שני ט,יג; שמיטה ה,יח) כחכמים.

יש מפרשים שיעור זה: משהיו לענבים גרעינים, ומאותה העת נקרא 'פרי' (ע"ה); פירוש הרב מברטנורא שביעית ד,י. וכמו 'משיגרעני'. ויש מפרשים משיזחילו מים [מלשון הכתוב 'כי יגרע נטפי מים'], כלומר משייסחטו ויצא מהם מים (עפ"י ירושלמי שביעית; פני משה ועוד).

שאר האילנות – משיזיאו (רש"י: תחילת העלים, ובימי ניסן. ובברכות פרש"י: משיזיאו את הפרי. והרמב"ם כתב (שמיטה ה,יח) 'משיזיאו בוסר'. ונראה מדבריו שנוקט להלכה שחכמים אינם מודים לרבי יוסי בשאר אילנות. ע' דובב מישרים ח"ג ה). דברי בית שמאי. בית הלל אומרים: החרובים – משישרשו, והזיתים משיניצו, ושאר כל האילנות – משיזיאו.

קודם שהגיעו לזמנים הללו – אין אסור בקציצתם מן האילן משום הפסד פירות שביעית, שעדיין אינם 'פרי'.

פירות קטנים שלא יגדלו עוד, כגון כפניות שבדקל זכר – מותר לקצצם מן האילן, שהרי אין זה הפסד להם.

דף נג

צט. א. האם מותר לאכול בשר צלי בליל פסח?

ב. האם מותר לאדם לומר 'בשר זה לפסח' או 'חטים אלו לפסח'?

א. אכילת צלי בליל פסח; יש מקומות שנהגו איסור בדבר, משום שנראה כאוכל קדשים בחוץ. ויש מקומות שנהגו התר.

א. באלו הארצות אין נוהגים לאכול צלי בשתי הלילות. ואפילו אם בישלו מתחילה במים ואחר כך עשאו צלי-קדר יש לאסור. אבל לצורך חולה קצת, יש להקל בזה. צלוי ואחר כך בישלו – מותר לכל (משנה ברורה תעו, א ממגן אברהם ושאר אחרונים).

ב. במקום שנהגו שלא לאכול צלי, אסור כל דבר שטעון שחיטה, גם עגל ועוף שאין הפסח בא מהם, אבל דגים וביצים צלויים – מותר (או"ח תעו, ב).

ג. מקום שאין בו מנהג מסוים – מותר לאכול בו צלי (מרומי שדה להלן עד).

גדי מקולס (= צלוי בשלמות, ראשו על כרעיו ועל קרבו, כפסח) – אסור בכל מקום, כמו שמסר רבי יוסי: תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסים בלילי פסחים. שלחו לו החכמים: אלמלא תודוס אתה [שהיה גברא רבה, ועוד מטיל מלאי לכיס תלמידי חכמים] גורנו עליך נדוי. לסברת רב ששת משמע שלדעת רבי שמעון אין איסור בדבר מפני שלא התנדב כדרך המתנדבים (רש"י: שהמקדיש לאחר שחיטה, אין בדבריו כלום. תוס': המקדיש ע"מ לשחוט בחוץ – אינו הקדש), הלכך אין זה נראה כאוכל קדשים.

[וכן ר"ג נהג התר באכילת גדי מקולס (משנה ביצה כב:)].

איסור גדי מקולס כולל הן אכילתו בליל ט"ו, הן עשייתו בזמן הפסח – אפילו אינו אוכל. ואפילו עושהו בסתם ואינו אומר כלום, ואף במקום שנהגו שלא לאכול צלי (עפ"י פוסקים או"ח תסט).

יש אומרים שאם עבר ועשהו, וחתכו אברים אברים קודם שמביאו על השלחן – מותר לאכול. וכן מותר לאכול מקולס למחר אף אם צלאו בליל פסח [מלבד לדעת הסוברים שהאומר 'בשר זה לפסח' נאסר באכילה, כדלהלן] (עפ"י פמ"ג; שע"ת כשם בכור שור להלן עג). אף בזמן הבית נהג איסור אכילת גדי מקולס חוץ לירושלים (עפ"י צ"ח להלן עד).

ב. אמר רב יהודה אמר רב: אסור לו לאדם שיאמר 'בשר זה לפסח הוא' [אבל אומר: 'בשר זה ליום טוב'. פוסקים], מפני שנראה כאילו הקדיש בהמתו ואוכל קדשים בחוץ. ודוקא כשאומר במפורש, אבל אינו אומר – מותר, מלבד גדי מקולס כאמור.

אמר רב פפא: דוקא בשר, אבל חטים – מותר, 'אשמרם לפסח' קאמר.

א. נחלקו דעות הפוסקים אודות בשר בהמה שאינה ראויה לקרבן פסח. וכתב במשנ"ב (תסט) שלכתחילה יש להזהר אפילו בעוף שלא לומר 'לפסח', אם כי דעת השו"ע ושאר אחרונים שאין איסור אלא בבהמה.